

באר-שבע: בחירות אישיות

יום הדין הגיע סוף-סוף לבאר-שבע. הקלפיות נפתחו השכם בבוקר יום שלישי, ואזרחי העיר צעדו, נסעו, רידו והובלו לקלפי. אחרי שלושה שבועות רצופים של המולה צורמנית, הוטלו הפתקים בדממה גדולה. מחוץ לקלפיות התגודדו הזעזעים, הנערצים-השליחים של

נאווי

המפלגות השונות. הם דחפו לידי כל מצביע פתק של מפלגתם בהפצרים: "רק זה, זכור, רק הפתק הזה!" בצאת ה' בוחר, התגודדו סביבו: "זרקת את הפתק שאמרתי לך?" במרכזי המפלגות ובתריסר דירות פרטיות ישבו ליד טלפונים הפעילים הבכירים וראשי הרשימות עצמם. הם טילו פנו לאנשים, על-פי רשימות מוכנות שסווגו לאקדמאים, סו חרים, רוכלים. עם כל שעה גברו הניחושים. לא רק ליד הטלפונים, כי אם ברחבי העיר כולה. מי מוביל? מי ינצח? זריזי? נאווי? חכם?

הם לא שאלו: מפ"ם? מפא"י? רשימת האחדות? כי הבחירות שנערכו ביום שלישי זה בבאר-שבע היו בחירות אישיות מובהקות. הראשונות בישראל. המועמדים נשאו אומנם את אותיות המפלגות, אך איש לא חשב על מצעים מפלגתיים ועל נאמנות פוליטית לתנועה זו או אחרת. לנגד עיני בוחרי באר-שבע עמדו דמויות, לא אר תיות. בעיקר שלוש דמויות, שכל אחת עוררה אהדה נלהבת ושינאה לוחטת: אליהו נאווי, זאב זריז ודויד חכם.

קנוניות ושינאה

באר-שבע מסוגלת היתה להיות עיר ככל הערים, רחוקה ממערבולת הבחירות — לולא מפא"י. סניף ה' מפלגה במקום היה כה רקוב, כה אכול-שינאות, כה מפוצל ומסוכסך, שמוטט את אישיות השלטון התקין בעיר. התפיסה הכללית של ראשי מפא"י לגבי העיר החדשה, היתה תפיסה של השתלטות ישירה ותובקת-כל, תחת בוס שלא ירשה שום חוכמות. הבוס היה דויד טוביהו, שלא השתחרר עד היום מדפוסי מנהל-העבודה הנוקשה של סוג' בונה. הוא היה בוס של המפלגה, של העיר של מפעלי הפתוח. רק על דבר אחד לא שלט ישירות: על מועצת הפועלים. תפקיד זה, שניראה כתפקיד משני, הפקידה מפא"י בידי אחד מעסקניה השאפתניים ביותר: גדעון בן-ישראל. כמזכיר מועצת הפועלים של באר-שבע ראה את יעודו העיקרי ב' חיים לטפס הלאה בסולם המפלגתי, עד לצמרת. אם לצורך זה יצטרך לחטל את טוביהו, היתה הוא מוכן לכך. משענתו של טוביהו היתה מרכז המפלגה, ודרכו כל משרדי הממשלה המפא"יים. בן-ישראל בחר לעצמו משענת חדשה: המוני העולים החדשים, שהורמו לבאר-שבע. הוא החל מארגן חוגים עדתיים. לכאורה — לשם פעולה תרבותית ולשם קליטתם המהירה בחיים הישראליים. למעשה — כדי להשתלט על סניף המפלגה, מאחורי גבו של טוביהו הגדול. כמזכיר מועצת הפועלים גם לא היה לו קשה לעשות זאת. הוא קנה את ראשי החוגים והחמולות, על-ידי הענקת גיבויים ומישרות נוחות במנגנון ההסתדרותי ובמיפעלי הפיתוח הגדולים. השם גדעון בן-ישראל הפך שם חשוב בבירת הנגב, עד כי מרכז מפא"י הפכו לחבר-כנסת. הח"כ לא ניתק את עצמו מקרקע-צימתה. אם חדל לחלק גיבויים, הרי הפך תחת זאת פטרון פוליטי לראשי החמולות והחוגים. הוא דאג לכך שהיה פעילים בסניף המפלגה, וכי ייבחרו למועצת העיר. הוא עודד אותם למרוז בטוביהו, שהיה נוקשה מכדי לשחק את מישחק הפוליטיקה והפיוס. טוביהו לא הבין, כי שעה שהיה שקוע בתפקידו התיורתי, כ'בונה באר-שבע', השתנתה המציאות בתוך מפלגתו. דויד שות פעוסות ורגילות של דויד חכם ניראו לו ככפירה ב' עיקר. הוא היה משוכנע שדי בתנועת-יד כדי לחסלו. זה היה לפני קרוב לחמש שנים. מאז ועד היום לא החלים סניף מפא"י. השתנות רדפו זו זו, עלבונות, האשמות, קנוניות והדחות תפסו את מקום סדר-היום ב'שיר' בות של מועצת עיריית באר-שבע. הוקמו קואליציות, ניקנו

זריזי

שותפים שהפרו את הקואליציות. מפ"ם חברה יחד עם חרות, בברכתם של חלק מנציגי מפא"י — כדי לרפוק את החלק השני של מפא"י. ולבסוף באה התרפה האחרונה: פרשת קנייתו של הנציג הליבראלי בקואליציה, אברהם פליישר, על-ידי מרכז מפא"י — ובלגד להתחיר את טוביהו. טוביהו לא חזר, כי לדויד חכם לא היה אמון בהבטחותיו. עד שלא נותר מנוס מפיזור העירייה ועריכת בחירות.

"אוייב הציבור מס' 1!"

ה אפשר היה לצפות ממערכת-בחירות, שהחלה ב' שערוריה המכאישה של קניית פליישר?

על רקע, מרד השחורים

הכל היה מותר בבאר-שבע, במשך החודש האחרון. ל' נואמים לא היה אפילו פנאי לשבח את עצמם — מרוב להיטותם בהשמצת יריביהם. המועמד של מפא"י, שופס ה' שלום לשעבר אליהו נאווי, הואשם בספרות-קרקע; ראש העיר לשעבר, זאב זריז, הואשם בחלוקת טובות-הנאה לכל מקורב; דויד חכם הוגדר כשופר הגזענות בישראל; ישראל שילת מחרות הואשם כמפקיר עקרונות ז'בוטינסקי לחסדי מפ"ם האדומה.

אנשי חכם חילקו כרוז תעמולה, שהראה את אליהו נאווי כעבד נירצע של טוביהו, מגיש לו לטבח את בני עדות המזרח. "כבר ראיתי ציור של אבי בשטרימר", התמרמרה ברוריה נאווי, אשתו של מועמד מפא"י, "לא חשבתי ש' יבוא יום ואראה ציור של בעלי בשטרימר ישראלי". לפי הערכה זהירה, השקיעה מפא"י חצי מיליון לירות במערכת הבחירות בבאר-שבע. רמקולים, כרזות, מודעות בעתונים, פעילים רכובים. כל זה כדי להטביע את הקול המתנגן של דויד חכם, שהיהוה נגד "הרשעים במפא"י". "הרשעים", סיפר אחד התושבים החתיקים של העיר, "הוא הכינוי בו מכנה דויד חכם את האשכנזים".

כתב של יומון, אשר בא מתל-אביב לכסות את השלבים האחרונים של מערכת הבחירות, התריע: "האיש הזה הוא אויב הציבור מספר אחד! שמעתי את הגאום שלו, ואני אומר כי זוהי הסתה גזענית מן הסוג המסוכן ביותר!" בביתו של אחד מפעילי מפא"י האוינו כמה אנשים להק' לטה של אותו גאום. "דבר כזה עוד לא נשמע בארץ", התרעם יעקוב אורנשטיין, דובר מפא"י, "איש זה מסוכן". שמעון פרס, שגויס לעזור לנאווי בלילה האחרון של המערכה, נוסף בהישגי צה"ל, בגבורת החיילים, במלחמת העצמאות וביריות הסורים, כדי להסיף למאוינו את מוסר-ההשכל: אסור להיתפס לדברי חכם, ולפילוג עדתי.

המנהיג צובע כרזות

כ'י זאת העובדה החשובה השניה במערכת-הבחירות בבאר-שבע. אלה לא היו רק בחירות אישיות, כי אם גם עדתיות. יותר מאשר בבחירות באשדוד, התקרבה בבאר-שבע

חכם

הלהבה אל חבית אבקה-השריפה של ההתמרמרות העדתית העצומה. הגדיר זאת איש אחדות-העבודה: "דויד חכם אינו מנהל מערכת בחירות. הוא מנהל הסתה למלחמת-אחים" ואילו נאווי עצמו השמיץ את המילה "גיהאד" — מלחמת-קודש — בבורו על יריבו.

דויד חכם עצמו צחק. "הרשימה שלנו איננה רשימה עיראקית", הסביר בנחת. "הסתכל על המועמדים, זאת אומרת, על המועמדים שהיו בהתחלת הרשימה. היה שם מועמד אחד מפולין, אחד מהודו, אחד מצפון-אסריקה, אחד מרומניה, אחד מהונגריה. ממש רשימה לאיחוד העדות. אבל הפעילו לחץ והמועמד ההונגרי והמועמד הרומני ה' דיעו שהם נאלצים לצאת מהרשימה. אבל זה לא שינה את אופי רשימתנו. לפולני מקום רביעי שהוא ריאלי".

אולם חכם לא הכחיש את אופי מאבקו: נגד החתיקים — תוך רמו ברור שהכנה לאשכנזים. והוא אינו בודד במל' חמה זו. הפעילים שעזרו לרוברט חיים במלחמתו באשדוד עברו דרומה, התייצבו לשרות חכם, ליד אותו בחוגי-בית ובאסיפות הסברה. ביתו של חכם הפך למטה קרבי ממש, שהוכיח לאחד החתיקים את הלהיטות וההקרבה של ימי המחחרת. כאשר חיפש אחד העתונאים את דויד חכם בשעה 11 בלילה, אחרי הופעתו היחידה באספה ציבורית, מצא אותו צובע את האות "ע" על כרזות של רשימתו. כל הפעילים שלנו הם המתנדבים. ההוצאה הגדולה ביותר זה אוטו ששכרנו לחודשיים. הוצאותינו לא יגיעו ל-5000 ל"י". את הכסף תרמו, בין השאר, כמה בעלי-הון עיראקיים בצפון, וכמה גאים שערכו מגביות בבתי-הכנסת. גם מס' לגות אחרות השתתפו במימון מערכת הבחירות של חכם: חלק מפעיליהן מקבל מהן שכר — ועובד חיים עבור חכם.

פוליטיקאי אמריקאי

הערכתו של חכם עצמו לגבי סיכויי, שעות ספורות לפני סגירת הקלפי: טובים מאוד. "הסיכויים הכי טובים יש לזריזי. אבל אני מתחרה רציני ביותר בשבילי". נאווי? "חלש מאוד. מפא"י מתפוררת. היא משלמת בעד מעשיה הרעים. אני יודע. אני הייתי חבר מפא"י".

היתה זו, כמובן, שאלה של השקפה. אולם מפא"י עצמה העריכה את הסכנה במידה כזו, שגייסה את כל גדוליה ל' מערכה — ללא הצלחה מיוחדת. כי השרים והעסקנים ה' מפורסמים דיברו הרחק מעל ראשי מאויניהם. כי בבחירות לעיריית באר-שבע נולד סינגון חדש של פוליטיקה מקומית. סימל אותו, יותר מכל, מועמד מפ"ם, זאב זריז. הוא התגלה כהתגלמות הפוליטיקאי האמריקאי, המכיר את כולם, טופח לכל איש על שכמו, מוכן לשמוע בקשת כל אורח — ולהבטיח את מבוקשו, אם יבחר בו.

"תופעה זולה ומדאיגה" אמרו מתחריו במפא"י. אולם בבאר-שבע 1963 היתה זו תופעה שמצאה חן בעיני רבים. כי הם הכינו מה שזריזי הטיב להבין מזה שנים רבות — שבבאר-שבע מעניינות את התושבים הכעיות הקטנות של באר-שבע: סלילת כבישים בשיכונים החדשים, מתן רשיונות, פתיחת בתי-ספר, הארכת יום החינוך.

